अध्याय 12: सम्यग्वर्णप्रयोगेण ब्रह्मलोके महीयते

विषय-सूची

6 प्रश्नावली · 23 प्रश्न

प्रश्नावली 1	पाठे विद्यमानानां श्लोकानाम् उच्चारणं स्मरणं लेखनं च कुरुत ।	1 प्रश्न
प्रश्नावली 2	अधोलिखितानां प्रश्नानाम् एकपदेन उत्तराणि लिखत-	5 प्रश्न
प्रश्नावली 3	अधोलिखितानां प्रश्नानाम् पूर्णवाक्येन उत्तराणि लिखित-	6 प्रश्न
प्रश्नावली 4	अधोलिखितानि लक्षणानि पाठकस्य गुणाः वा दोषाः वा इति विभजत-	1 प्रश्न
प्रश्नावली 5	श्लोकानुसारं रिक्तस्थानानि उचितैः शब्दैः पूरयत-	5 प्रश्न
प्रश्नावली 6	अधोलिखितानि वाक्यानि सत्यम् वा असत्यम् वा इति लिखत-	5 प्रश्न

प्रश्नावली 1 — पाठे विद्यमानानां श्लोकानाम् उच्चारणं स्मरणं लेखनं च कुरुत ।

प्रश्न 1

पाठे विद्यमानानां श्लोकानाम् उच्चारणं स्मरणं लेखनं च कुरुत ।

हल

छात्राः पाठे आगतान् श्लोकान् स्वयम् उच्चारयन्तु, स्मरन्तु, लिखन्तु च ।

उत्तर: छात्रा : स्वयं करिष्यन्ति ।

प्रश्नावली 2 — अधोलिखितानां प्रश्नानाम् एकपदेन उत्तराणि लिखत-

प्रश्न 1

(क) पाठकाः केषां सम्यक् प्रयोगं कुर्युः ?

हल

वर्णानां सम्यक् (स्पष्टम्) उच्चारणम् एव पठनस्य मूलम् ।

उत्तर: वर्णानां

प्रश्न 2

(ख) किम् अवश्यमेव पठनीयम् ?

हल

व्याकरणम् अवश्यमेव पठनीयम् इति पाठे उक्तम् ।

उत्तर: व्याकरणम्

प्रश्न 3

(ग) ब्रह्मलोके केन सम्मानं भवति ?

हल

सम्यग्वर्णप्रयोगेन (उचितेन वर्णोच्चारणेन) ब्रह्मलोके सम्मानं भवति ।

उत्तर: सम्यग्वर्णप्रयोगेन

प्रश्न 4

(घ) अधमाः पाठकाः कति भवन्ति ?

हल

अधमाः पाठकाः षड् (षट्) भवन्ति ।

उत्तर: षड्

प्रश्न 5

(ङ) धैर्यं केषां गुण: ?

हल

धैर्यम् उत्तमपाठकस्य गुणः अस्ति ।

उत्तर: पाठकानाम्

प्रश्नावली 3 — अधोलिखितानां प्रश्नानाम् पूर्णवाक्येन उत्तराणि लिखित-

प्रश्न 1

(क) व्याघ्री दंष्ट्राभ्यां कान् नयति ?

हल

व्याघ्री स्वदंष्ट्राभ्यां स्वपुत्रान् नयति (न पीडयति न च त्यजति) ।

उत्तर: व्याघ्री दंष्ट्राभ्यां पुत्रान् नयति।

प्रश्न 2

(ख) वर्णाः कथं प्रयोक्तव्याः ?

हल

वर्णाः स्पष्टतया सम्यक् उच्चारणेन प्रयोक्तव्याः ।

उत्तर: वर्णाः स्पष्टतया सम्यक् उच्चारणेन प्रयोक्तव्याः ।

प्रश्न 3

(ग) पाठकानां षड्-गुणाः के भवन्ति ?

हल

माधुर्यम्, अक्षरव्यक्तिः, पदच्छेदः, धैर्यम्, सुस्वरः, लयसमर्थम् च एते षट् पाठकानां श्रेष्ठगुणाः ।

उत्तर: माधुर्यम्, अक्षर व्यक्तिः, पदच्छेदः, धैर्यः, ,सुस्वरः लयसमर्थं च षट् एते पाठकानां श्रेष्ठगुणाः भवन्ति।

प्रश्न 4

(घ) के अधमाः पाठकाः भवन्ति ?

हल

गीती, शीघ्री, शिरःकम्पी, लिखितपाठकः, अनर्थज्ञः, अल्पकण्ठः च एते षट् अधमाः पाठकाः भवन्ति ।

उत्तर: गीति, शीघ्री, शिरःकम्पी, लिखितपाठक : अनर्थज्ञः अल्पकण्ठः च अधमाः पाठकाः भवन्ति ।

प्रश्न 5

(ङ) 'स्वजनः' 'श्वजन' च इत्यनयोः अर्थदृष्ट्या कः भेदः ?

हल

'स्वजनः' इति बान्धववाचकः पदम्, 'श्वजनः' इति शुनकः (कुक्कुरः) वाचकः पदम् — वर्णभेदेन अर्थभेदः जायते ।

उत्तर: 'स्वजनः' इति शब्दः बान्धवाचकः, 'श्वजनः' इति शुनकः (कुक्कुरः) भवति ।

प्रश्न 6

(च) 'सकलं' 'शकलं' च इत्यनयोः अर्थदृष्ट्या कः भेद: ?

हल

‘सकलं’ इति सम्पूर्णवाचकं विशेषणपदम्, ‘शकलं’ इति खण्डार्थे प्रयुक्तम् — वर्णभेदेन अर्थभेदः ।

उत्तर: ‘सकलं’ इति सम्पूर्णवाचकः विशेषणपदं । ‘ शकलं’ इति खण्डाय प्रयुक्तम् ।

प्रश्नावली 4 — अधोलिखितानि लक्षणानि पाठकस्य गुणाः वा दोषाः वा इति विभजत-

प्रश्न 1

अक्षरव्यक्तिः, शीघ्री, लिखितपाठकः, लयसमर्थम्, अनर्थः, अल्पकण्ठः, माधुर्यम्, गीति, पदच्छेदः, शिरःकम्पी, अनर्थज्ञः, धैर्यम्, सुस्वरः — एतेषु गुणाः दोषाः च विभजत ।

हल

गुणाः — अक्षरव्यक्तिः, माधुर्यम्, पदच्छेदः, सुस्वरः, धैर्यम्, लयसमर्थम् ।
दोषाः — शीघ्री, लिखितपाठकः, गीति, अल्पकण्ठः, शिरःकम्पी, अनर्थज्ञः (अनर्थः) ।

उत्तर: गुणाः— अक्षरव्यक्तिः, माधुर्यम्, पदच्छेदः, सुस्वरः, धैर्यम्, लयसमर्थम् । दोषाः— शीघ्री, लिखितपाठकः, गीति, अल्पकण्ठः, शिरःकम्पी, अनर्थज्ञः ।

प्रश्नावली 5 — श्लोकानुसारं रिक्तस्थानानि उचितैः शब्दैः पूरयत-

प्रश्न 1

(क) भीता _____ तद्वद् वर्णान् प्रयोजयेत् ।

हल

व्याघ्री यथा पतनभेदाभ्यां भीता पुत्रान् नयति, तद्वत् वर्णाः प्रयोक्तव्याः ।

उत्तर: पतनभेदाभ्याम्

प्रश्न 2

(ख) _____ लयसमर्थं च षडेते पाठका गुणाः ।

हल

धैर्यं लयसमर्थं च षट् एते पाठकानां गुणाः ।

उत्तर: धैर्यं

प्रश्न 3

(ग) गीती शीघ्री _____ तथा लिखितपाठकः ।

हल

गीती, शीघ्री, शिरःकम्पी तथा लिखितपाठकः — एते दोषाः ।

उत्तर: शिरःकम्पी

प्रश्न 4

(घ) एवं वर्णाः प्रयोक्तव्या नाव्यक्ता न च _____ ।

हल

वर्णाः न अव्यक्ताः न च पीडिताः प्रयोक्तव्याः ।

उत्तर: पीड़िता:

प्रश्न 5

(ङ) स्वजन: _____ माभूत् सकलं शकलं सकृत् शकृत्।

हल

स्वजनः श्वजनो माभूत् — स्वजनः इत्येतत् श्वजनः न भवेत् इति भावः ।

उत्तर: श्वजनो

प्रश्नावली 6 — अधोलिखितानि वाक्यानि सत्यम् वा असत्यम् वा इति लिखत-

प्रश्न 1

(क) गानसहितपठनं पाठकानां दोषः भवति ।

हल

गीती (गानसहितपठनम्) पाठकानां दोषः इति पाठे उक्तम्, अतः सत्यम् ।

उत्तर: सत्यम्

प्रश्न 2

(ख) माधुर्यं नाम अक्षराणाम् उच्चारणे स्पष्टता अस्ति।

हल

माधुर्यं नाम उच्चारणे स्पष्टता/मृदुता इति, अतः सत्यम् ।

उत्तर: सत्यम्

प्रश्न 3

(ग) शकृत् नाम एकवारम् इति अर्थः अस्ति ।

हल

सकृत् इति एकवारम् इत्यर्थः, शकृत् तु अन्यार्थः; अतः असत्यम् ।

उत्तर: असत्यम्

प्रश्न 4

(घ) अव्यक्ताः वर्णाः प्रयोक्तव्याः भवन्ति ।

हल

वर्णाः न अव्यक्ताः प्रयोक्तव्याः, अपितु स्पष्टाः; अतः असत्यम् ।

उत्तर: असत्यम्

प्रश्न 5

(ङ) व्याघ्री यथा पुत्रान् हरति तथा वर्णान् प्रयोजयेत् ।

हल

व्याघ्री यथा पुत्रान् सुरक्षितं नयति तथा वर्णाः प्रयोक्तव्याः, अतः सत्यम् ।

उत्तर: सत्यम्